

Українська гельсінська група у схемах і персоналіях

**НАША
СВОБОДА
НЕ
ДАЛАСЯ
ДАРМА**

Автори і розробники презентації – Ганна Байкєніч, Олена Охрімчук

РУХ ОПОРУ В УКРАЇНІ

1950-х – початку 1990-х років

ДИСИДЕНТ (від лат. – відступник) – інакодумець, людина, чий політичні або ідеологічні погляди розходяться з офіційно встановленими в країні, де вона проживає

«ВІДЛИГА»
(1956 – 1964 роки)

ШІСТДЕСЯТНИКИ
(кінець 1950-х –
початок 1970-х років)

**ЗАГОСТРЕННЯ
РЕПРЕСІЙ**
(з 1972 року)

ШІСТДЕСЯТНИКИ – покоління української інтелігенції, яке було культурною опозицією до радянського тоталітарного режиму, прагнуло відродження національної свідомості, збереження української мови і культури, демократизації суспільства

**ВІДНОВЛЕННЯ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ
УКРАЇНИ**
(1991 рік)

**УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА**
(з 1988 року)

«ПЕРЕБУДОВА»
(1985 – 1991 роки)

**УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
ГРУПА**
(1976 – 1980 роки)

ПРАВОНАХОДИСНИЙ РУХ – діяльність громадських організацій, спрямована на захист прав людини законними засобами в рамках Конституції

**ЧОМУ
ВИНИКЛО?**

1. Тоталітарний характер радянської системи: панування комуністичної партійної монополії, цензура, судові свавілля, порушення прав людини, командна економіка
2. Політика десталінізації
3. Припинення діяльності ОУН-УПА
4. Антикомуністичні виступи у Східній Європі

**ЩО
ВИНИКЛО?**

ДИСИДЕНТСТВО

ОПОЗИЦІЯ
(від лат. – протистояння, заперечення) – протистояння одних поглядів чи дій іншим; партія або група, що виступає на противагу більшості та пропонує альтернативний варіант розв'язання проблеми

**ЯКИМ
ЧИНОМ
ДІЯЛО?**

1. Мирні опозиційні форми боротьби:
  - а) меморандуми, інформаційні бюлетені, звернення, листи, протести, маніфести;
  - б) самвидав;
  - в) голодування, бойкоту;
  - г) громадські акції
2. Чітко визначені організаційні форми (гуртки, спілки, об'єднання, групи)

В'ячеслав Чорновіл

Ліна Костенко

Василь Стус

НАЦІОНА-
ЛЬНО
ОРІЄНТОВА-
НИЙ РУХ

РУХ
ЗА ПРАВА
ЛЮДИНИ

ТЕЧІЇ
ДИСИДЕНТ-
СЬКОГО
РУХУ

РЕЛІГІЙНИЙ
РУХ

(ЗА ЄДИНУ
НЕЗАЛЕЖНУ
УКРАЇНСЬКУ
ЦЕРКВУ)

РУХИ
НАЦІОНАЛЬ-
НИХ

МЕНШИН
(КРИМСЬКО-
ТАТАРСЬКИЙ,
ЄВРЕЙСЬКИЙ)

«Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест,
Що вам, богове, низько не клонюся
в передчутті недовідомих верств...
Що жив-любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
і в смерті обернуся до життя... » *Василь Стус*

Сергій Параджанов

Іван Драч

**УКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ГРУПА СПРИЯННЯ
ВИКОНАННЮ ГЕЛЬСІНСЬКИХ УГОД
(УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА ГРУПА)** – перша
легальна форма протистояння тоталітарному
радянському режимові, дисидентське об'єднання
діячів правозахисного руху, створене з метою
ознайомлення української громадськості з
Декларацією прав людини, контролю щодо її
виконання державою в УРСР

ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ УГГ:

10 грудня 1948 року – прийняття Загальної
Декларації прав людини ООН

1 серпня 1975 року – підписання Заключного
акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі

9 листопада 1976 року – підписання Декларації
Української
гельсінської
групи

СТАТТЯ 19 ЗАГАЛЬНОЇ

ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ООН:

Кожна людина має право на свободу
переконань і на вільне їх виявлення; це право
включає свободу безперешкодно
дотримуватися своїх переконань та свободу
шукати, одержувати і поширювати інформацію
та ідеї будь-якими засобами і незалежно від
державних кордонів.

9 ЛИСТОПАДА 1976 РОКУ

підписано Декларацію Української гельсінської групи

ДЕКЛАРАЦІЯ

Української Громадської Групи Сприяння Виконанню
Хельсінських Угод.

Кожна людина має право на свободу перескокань і на вільне їх виконання; це право включає свободу безборонно дотримуватись своїх переконань а також свободу шукати, отримувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Загальна Декларація
Прав людини, ст. 19.

Ми, українці, живемо в Європі, яка впродовж першої половини ХІ століття ніколи була сплякдирована страхітливими війнами, ці війни залквали кров'ю українську землю так само, як землі інших європейських країн. Ось чому ми вважаємо несправедливим той факт, що Україна, котра є повноправним членом ООН, не була представлена окремою делегацією на Хельсінській Паралі з питань безпеки та співпраці в Європі.

А проте ми беремо до уваги, що за договором від 27 грудня 1922 року про створення СРСР всі міжнародні угоди, підписані урядом Радянського Союзу, діють також на території України. Звідси випливає, що Декларація Прав людини а також Декларація Принципів, котрими держави-учасники Хельсінської Паралі мають керуватися у своїх взаєминах, поширюється також на український народ.

Досвід показує, що виконання Хельсінських Угод /особливо в гуманітарній частині/ не може бути забезпечене без участі широкої громадськості країн-учасниць. виходячи з цього, в листопаді 1976 р. була створена Українська Громадська Група Сприяння Виконанню Хельсінських Угод. Оскільки гуманітарні статті Прикінцевого Акту Паралі з питань безпеки та співпраці в Європі повністю ґрунтуються на Загальній Декларації Прав людини, Українська Група Сприяння ставить за мету:

- 1/ Сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією Прав людини, домогтись, щоб цей міжнародний правовий документ став основним у відносинах поміж Особом і державою.
- 2/ виходячи з переконань, що мжр між народами не можна забезпечити без вільних контактів поміж людьми а також без віль-

- 3/ домогтись, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватись піддумки виконання Хельсінських Угод, Україна як суверенна європейська держава і член ООН була представлена окремою делегацією.
- 4/ з метов вільного обміну інформацією та ідеями домогтись акредитування на Україні представників зарубіжної преси, створення незалежних прес-агенств тодо.

Своїм головним завданням Група вважає ознайомлення урядів країн-учасниць і світової громадськості з фактами порушень на території України Загальної Декларації Прав людини та гуманітарних статей, прийнятих Хельсінської Паралі. З цієї метов Група Сприяння

а/ приймає письмові скарги про порушення Прав людини і робить все необхідне, щоб ми ознайомили з ними уряди, які підписали Хельсінські Угоди, а також світову громадськість;

б/ опрацьовує збірану інформацію про правовий стан на Україні та згідно зі ст. 19 Загальної Декларації Прав людини позицію її незалежно від державних кордонів;

в/ вивчає факти порушення Прав людини стосовно українців, котрі живуть в інших республіках, щоб надати цим фактам широкого опрацьовання.

Група у своїй діяльності керується не політичними, а лише гуманітарно-правовими мотивами. Ми сільом того, що демократична опрацьованість єди для державного життя, котра дієлаві зростає, златна викликає протилів нашим законам правлінням. Але ми також добре знаємо, що бюрократичне тлумачення Прав людини не вктердує того, що несуть у собі міжнародні правові документи, підписані урядом СРСР. Ми приймаємо ці документи з їхньою повною обов'язі - без бюрократичних перекручень та свавільних урізань з боку службових осіб ч державних установ. Ми вважаємо глибоко переконані, що діють також розуміння Загальної Декларації Прав людини і Хельсінських Угод златне створити справжнє відірнення у міжнародних відносинах. Саме ця велика меті повинна бути зрощена гуманітарно-правовою діяльністю нашої Групи.

Імена Української Громадської Групи Сприяння
виконанню Хельсінських Угод:

Ім'я та прізвище	Адреса
Олександр ВІДІМ	Київ-159, бульвар Лихачова 8-б, кв.16
Петро ПІДГОРІЄВ	Москва, Г-21, Комсомольський проспект № 14, кв. 96, тел. 246-27-88
Іван КАДІМБА	Львівська обл., с. Сустомати, вул. Шевченка, 175.
Левко ЛУК'ЯШЕНКО	Чернівці, вул. Гоголівського, № 44-б, кв. 41, тел. 23043
Оксана ПЕВКО	Київ, 85, вул. Верболюзна, 16.
Микола МАТУСЬВІЧ	Київ, вул. Леніна 43, кв. 2, тел. 24148
Мирослав МАРІУШОВИЧ	Київська обл., Васильківський р-н, с. Каленівка, № 24100
Микола РУДНИК	Київ, 84, Конча-Зиша, 1, кв. 87.
Шиня СТРОГАТА	
Олександр ТИМІШ	Донецька обл. Костянтинівський р-н. хутір Ізювка.

Що вимагали?

Вільний
виїзд з
України та
повернення
назад

«...Ми звертаємося з закликом до держав-учасниць Гельсінкських Нарад: домагайтесь участі України в усіх нарадах в справі безпеки в Європі! Не може безпека Європи стати справжньою, якщо 50-мільйоновий народ, який пережив численні лихоліття у двох світових війнах, буде штучно усунений від участі в європейських справах»

З Меморандуму ч. 2 «Про участь України в Белградських нарадах – 1977»

Свобода
слова,
друку,
ліквідація
цензури

«...Невже комусь приємно бути ославленим новітніми інквізиторами і тиранами? Невже не приємніше, не людяніше – відкрити темниці, ліквідувати цензуру, розігнати стукачів і провокаторів, розвіяти страх, що оповив душу народу? ...»

З Меморандуму ч. 5 «Україна літа 1977-го»

Звільнення
політичних
в'язнів

Прого-
лошення
незалежності
через
проведення
референдуму

«...Не людина для держави, а держава для людини. Тому будь-які суспільні трансформації повинні отримати схвалення нації через всенародний референдум... Народ повинен бути господарем на своїй землі, своїй традиції, свого творчого спадкоємства, своєї волі для побудови кращого життя...»

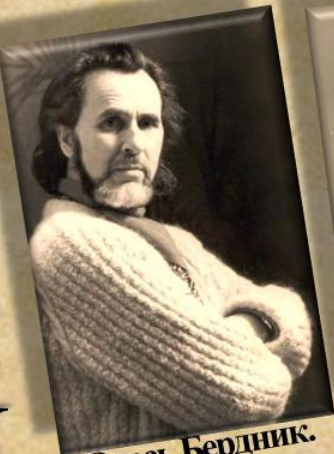
З Меморандуму ч. 5 «Україна літа 1977-го»

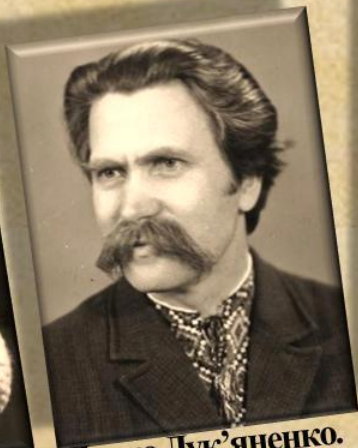
Хто вимагав?

Зухвала десятка

Засновники групи

Олесь Бердник.
Письменник-фантаст,
художник

Левко Лук'яненко.
Юрист

Микола Руденко.
Письменник Науковець

Петро Григоренко.
Генерал
радянської армії

Микола Магусевич.
Історик

Оксана Мешко.
Хімік

Мирослав Маринович.
Інженер

Іван Кандиба.
Юрист

Олекса Тихий
Вчитель

Ніна Строкага.
Мікробіолог

Люди свободи. Засновники Української гельсінської групи. Відео

ПЕТРО ГРИГОРЕНКО
ДИСИДЕНТ

ОДИН ІЗ НАЙАКТИВНІШИХ БОРЦІВ
ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ.

Люди свободи. Засновники Української гельсінської групи

Микола Руденко

Олесь Бердник – автор документів

Української гельсінської групи

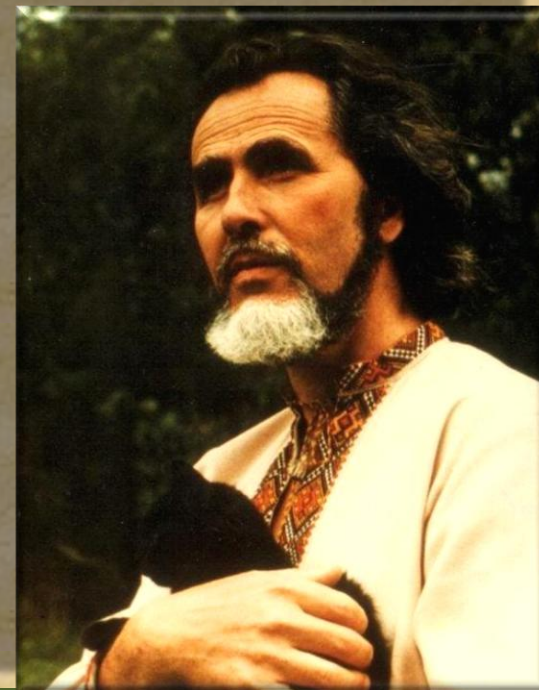
Учасник Другої світової війни, був поранений. У 1949 році засуджений до 10 років таборів, 5 років заслання і 3-х років обмеження в правах. У 1953-му втік із табору, спійманий і засуджений знову. 1955-го був помилуваний. Від початку діяльності Української гельсінської групи став автором багатьох документів групи. У 1979 році був заарештований за звинуваченнями «антирадянська агітація та пропаганда». Засуджений до 6 років таборів суворого режиму та 3 років заслання. Визнано «особливо небезпечним рецидивістом». Помилуваний у березні 1984 року. Автор 15 книг. Помер у 2003 році. Похований у с. Гребені Кагарлицького р-ну Київської обл., під посадженою ним калиною

Микола Руденко – перший Голова Української гельсінської групи

На його честь американський фантаст Артур Кларк назвав одного з героїв «Космічної одісеї-2010». Після десяти років таборів і заслання письменник-фронтовик, інвалід II групи, виїхав до Німеччини, а звідти – до США.

У 1988-му його позбавили радянського громадянства. 1990 року повернувся в Україну, брав участь у громадсько-політичному житті. Лауреат Шевченківської премії за роман «Орлова балка» та збірку «Поезії» (1993). Герой України (2000). Помер 2004 року.

Похований у Києві

Олесь Бердник

Люди свободи. Учасники Української гельсінської групи. Відео

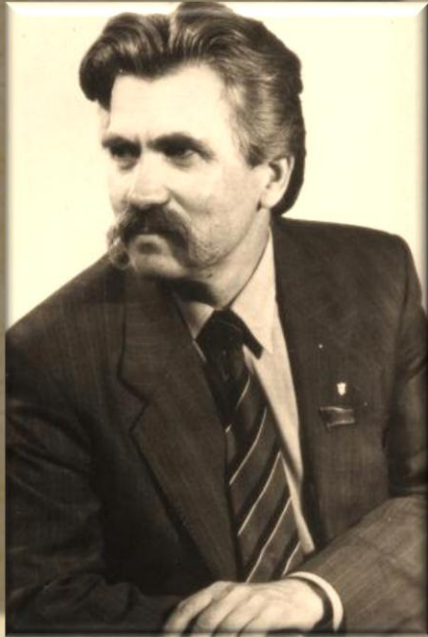
ВАСИЛЬ СТУС

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ,
ДИСИДЕНТ

14 РОКІВ ПРОВІВ У СЛІДЧИХ
ІЗОЛЯТОРАХ ТА ТАБОРАХ.

Люди свободи. Засновники Української гельсінської групи

Левко Лук'яненко

Левко Лук'яненко – автор Акта проголошення незалежності України

День народження дисидента 24 серпня. Загалом відбув в ув'язненні 27 років і 4 місяці. Співзасновник Української робітничо-селянської спілки, яка висувала вимоги відокремлення України від СРСР шляхом проведення референдуму. За це у 1961 році засуджений до смертної кари, пізніше заміненої на 15 років таборів. У 1976 році вступив до Української гельсінської групи.

У 1977 році засуджений до 10 років таборів і 5 років заслання. У 1988-му заочно обрано Головою Української гельсінської спілки. На початку 1989-го повертається в Україну. У березні 1990-го обраний депутатом Верховної Ради України. Балотувався на посаду Президента України. У 1992-1993 роках – посол України в Канаді. Герой України (2005). Лауреат Шевченківської премії за публіцистичний 13-томник «Шлях до відродження» (2016).

Має 88 років. Проживає в селі Хотів під Києвом.

Мирослав Маринович – інженер, правозахисник, релігієзнавець

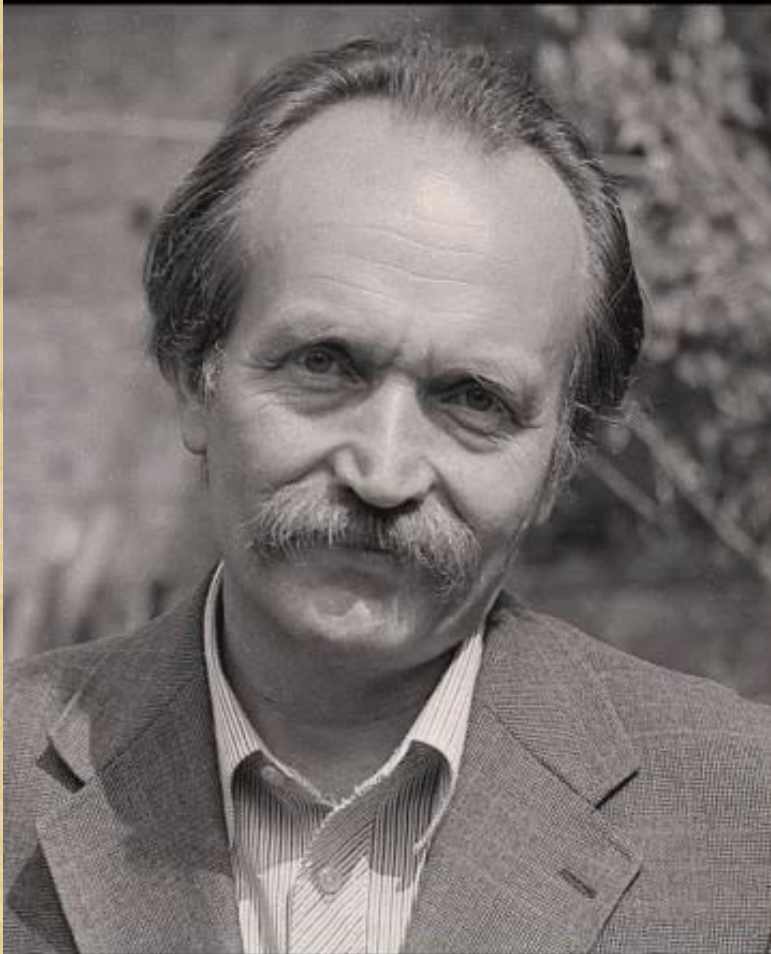
У 1977 році заарештований за участь у Гельсінській групі. Отримав 7 років ув'язнення та 5 років заслання. У березні 1987 року повернувся в Україну. Працював оператором нафтопереробного заводу в Дрогобичі. Згодом викладав історію християнства. У 1997 році заснував Інститут релігії та суспільства Львівської богословської академії (з 2002 року – Українського католицького університету). Сьогодні один із найавторитетніших релігієзнавців України, президент Інституту релігії та суспільства, віце-ректор Українського католицького університету. Автор 6 томів «Вибраного», «Євангелія від юродивого». Має 67 років. Мешкає у Львові.

Мирослав Маринович

Люди свободи. Учасники Української гельсінської групи. Відео

В'ЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ

ПРАВОЗАХИСНИК, ПОЛІТИК,
ДИСИДЕНТ, ЛІДЕР НАЦІОНАЛЬНО-
ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ.
ПОСПРИЯВ ВІДНОВЛЕННЮ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ.

Форми переслідувань і репресій:

- залякування (спеціальні «бесіди» в КГБ, організація кампаній у пресі тощо);
- адміністративні санкції (догани, заборона працювати за фахом, звільнення з роботи);
- позбавлення радянського громадянства, заборона повернення з ув'язнень в Україну;
- примусове «лікування» у психіатричних клініках;
- арешти й ув'язнення за сфальсифікованими кримінальними справами (хуліганство, згвалтування, дармоїдство, незаконне зберігання вогнепальної зброї, ухилення від служби в радянській армії, антирадянська пропаганда)

Юрій Литвин

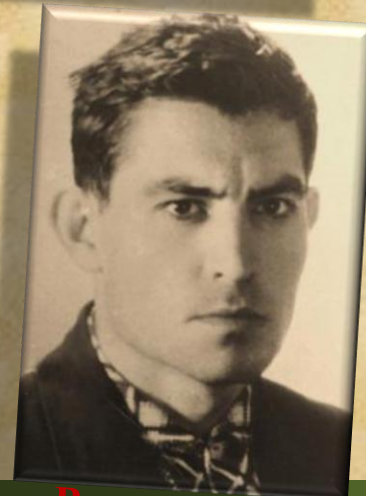
Олекса Тихий

Валерій Марченко

Михайло Мельник

Василь Стус

Їхні життя забрав радянський тоталітарний режим

Карцер №3, де загинув Василь Стус.
Кучинський табір. Пермська область

ЦІНА СВОБОДИ:
5 життів учасників групи,
550 років
таборів, колоній, в'язниць,
заслань, психіатричних лікарень

Такою була розплата
за відстоювання прав людини

За весь час існування
до групи вступило
49 діячів,
8 з яких – іноземці

Що зробили учасники групи для України?

**Консолідація
опозиційного руху в
Україні**

Значення Української гельсінської групи

**Учасники групи – борці за дотримання прав людини,
репрезентанти в Україні потужного світового руху за права людини**

**Популяризація в світі
України, її нескореності
радянській тоталітарній
владі.**

**Сприяння
міжнародному
визнанню та підтримці
України з боку інших
держав**

**Продовження національно-визвольної боротьби українського
народу, яка після припинення діяльності ОУН-УПА
трансформувалась із збройної боротьби в ідейну**

**Згуртування українців в
Україні, в таборах, в СРСР,
у світі. Сотні людей,
наражаючись на небезпеку,
на всіх континентах
приєднувались до цієї ідеї,
поширювали її багатьма
мовами світу**

**Гельсінська група, а згодом
Гельсінська спілка, мали велике
значення для відновлення
незалежності України в 1991 році.
Від групи беруть витoki більшість
чинних сьогодні правозахисних
організацій в Україні, національно-
демократичних партій**

Дякуємо за увагу!

Додаткові матеріали, які
стануть у нагоді на уроках історії,
можна переглянути та
завантажити на офіційному сайті
Українського інституту
національної пам'яті

<http://www.memory.gov.ua>

та в соціальних мережах

<https://www.facebook.com/uinp>

[.gov.ua/?fref=ts](https://www.memory.gov.ua/?fref=ts)

